

Sectoren in stress

Impact dubbele dip op sectoren

Economisch Bureau
Sector & Commodity Research

16 februari 2012

- **Impact van recessie op sectoren geeft divers beeld**
- **Mate van impact sterk beïnvloed door herstel na crisis 2009**
- **Consumentgedreven sectoren meest in de stress**

Officieel in recessie...

Het Centraal Bureau voor de Statistiek maakte het op 15 februari 2012 officieel: Nederland heeft het tweede half jaar van 2011 een recessie beleefd. Het laatste kwartaal kromp de Nederlandse economie met 0,7% (voorlopige cijfers). Dat was het tweede opeenvolgende kwartaal van krimp, waarmee aan de definitie die economen aan de term recessie geven, is voldaan. Dat we in een recessie waren voelden we natuurlijk al lang, maar de 0,7% krimp was wel een verrassing in negatieve zin. Dat cijfer steekt ten opzichte van andere EU-landen behoorlijk negatief af.

...en de dubbele dip is een feit

En daarmee is na de recessie van 2008/2009 de dubbele dip een feit. En dat terwijl er juist net in de Europese schuldencrisis heel belangrijke stappen zijn geboekt. In december heeft de ECB voor een ommekeer in de crisis gezorgd door het Europese bankwezen via 3-jarige leningen een enorme liquiditeitsimpuls te geven. Daarmee zijn de zorgen over zwakke Europese financiële instellingen flink geluwd. Daarnaast komt linksom of rechtsom een oplossing voor Griekenland steeds dichterbij. Ook komt de politiek geleidelijk tot steeds daadkrachtiger maatregelen. Zo wordt op de eerstvolgende top een begrotingspact getekend, die de weg kan banen naar een begrotingsunie. Door deze gunstige ontwikkelingen zijn de financiële markten beduidend minder nerveus dan in de laatste maanden van 2011. Een duidelijke teken daarvan is dat Italië en Spanje tegen beduidend gunstiger voorwaarden kapitaal uit de markten hebben kunnen halen dan eind vorig jaar.

Maar de zorgen zijn niet natuurlijk niet over. Een wanordelijk Grieks 'faillissement' zou het vuur onder de crisis nog weer kunnen aanwakkeren. En net als elders in Europa wordt er ook in Nederland flink bezuinigd en zijn

de groeivoorzichten ook zonder een hernieuwde ervaring van de crisis getemperd.

Wat betekent het voor het Nederlandse bedrijfsleven?

De vraag is nu hoe de economische situatie uitwerkt op het bedrijfsleven. De recessie van 2011 is snel gekomen na de crisis van 2008/2009. Het herstel dat er geweest is, liet een duidelijk sectoraal patroon zien. Zo heeft bijvoorbeeld de industrie door de groei van de export een goed herstel laten zien. Maar veel sectoren hebben al drie jaar moeizame jaren achter de rug. De consument houdt nog steeds de hand op de knip houdt en de woningmarkt stagneert volledig.

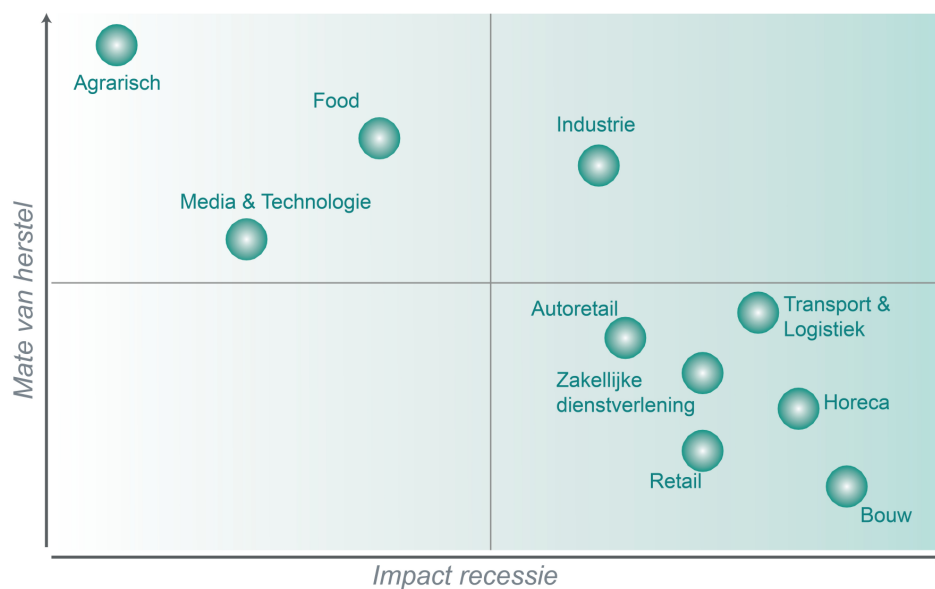
In 'Sectoren in stress – impact dubbele dip op sectoren'¹ willen wij inzichtelijk maken hoe sectoren er in 2012 voor staan. We doen dat langs twee 'assen'. De eerste is de mate van herstel. Naarmate er immers meer omzetherstel is, zullen bedrijven ook weer meer vet op de botten hebben gekregen en daarmee aan weerbaarheid hebben gewonnen. De tweede is de impact van de recessie en hoe dat op de economische prestaties in sectoren gaat uitpakken. De combinatie van beide aspecten bepaalt uiteindelijk hoe sectoren er voor staan. Wanneer een sector goed is hersteld van de vorige crisis en er weinig impact is te verwachten van de recessie, dan is dit gunstig; weinig herstel en een grote impact van de recessie op de sector kan leiden tot een toename van het aantal faillissementen.

Consumentgedreven sectoren meest in de stress

Er is een tiental sectoren geplot op de twee zojuist aangegeven assen in bijgaande matrix. Linksboven in de

¹ ABN AMRO bracht eerder in februari 2009 een rapport met de titel 'Sectoren in stress' uit.

matrix staan sectoren gepositioneerd waarbij er een meer dan gemiddelde mate van herstel is opgetreden, terwijl de impact van de recessie beperkt is. Agrarisch, Media & Technologie en Food behoren tot deze categorie. De sectoren die de meeste 'stress' ondervinden van de dubbele dip, bijvoorbeeld omdat er nog geen of bijna geen herstel is opgetreden sinds de vorige recessie, bevinden zich in het kwadrant rechtsonder. Niet verbazingwekkend is dat de Bouw het slechtst gepositioneerd is evenals (voornamelijk) consumentgedreven sectoren als de Horeca en Retail. In de navolgende paragrafen wordt e.e.a. per sector toegelicht.

Agrarische sector

Mate van herstel sinds crisis 2009: hoog
Impact recessie: laag

In de Nederlandse land- en tuinbouw zijn in 2011 wisselende resultaten behaald. In de melkveehouderij werden hogere resultaten behaald, terwijl de resultaten in de varkenshouderij nagenoeg onveranderd waren. In de tuinbouw en akkerbouw zijn de resultaten gedaald. De agrarische sector profiteert sterk van de sterke financiële weerbaarheid van de verschillende branches; vooral in de grondgebonden sectoren is de financiële weerbaarheid groot. De verwachte impact van de recessie is beperkt, doordat de afzet van veel producten relatief ongevoelig is voor de ontwikkeling van de conjunctuur. Sommige producten uit het luxere segment of met een hogere toegevoegde waarde zoals bloemen en planten en luxere vleessoorten zullen een beperkte hinder van een recessie ondervinden. Andere producten kunnen juist van een recessie profiteren doordat de consument in zijn bestedingspatroon uit zal wijken naar goedkopere producten.

Thijs Pons

Sector Econoom Agrifood

Voedings- en genotmiddelenindustrie

Mate van herstel sinds crisis 2009: hoog
Impact recessie: gemiddeld

De omzet van de voedings- en genotmiddelenindustrie heeft zich de afgelopen jaren krachtig hersteld na een teruggang in 2008 en 2009. De belangrijkste oorzaak van de stijgende omzet moet gezocht worden in het prijseffect. De prijzen van veel voedingsmiddelen zijn in 2010 en in het begin van 2011 sterk gestegen. Daarnaast heeft de export zich gunstig ontwikkeld. De export naar Oost-Europa, met name naar Rusland, is sterk gegroeid. De financiële weerbaarheid van de bedrijven is in de afgelopen jaren aangetast doordat de hogere grondstofkosten slechts beperkt en vertraagd in de afzetprijzen kunnen worden doorberekend. Hierdoor staan de marges in de sector onder druk. Een nieuwe recessie heeft een beperkte impact op de sector, doordat de afzet van veel producten relatief conjunctuur ongevoelig is. Duurdere producten en producten uit het luxere segment zullen meer hinder van een recessie ondervinden.

Thijs Pons

Sector Econoom Agrifood

Industrie

Mate van herstel sinds crisis 2009: hoog
Impact recessie: gemiddeld

Het sterke omzetherstel in de industrie is vooral (grondstof-) prijs gedreven. Zo is het verkoopvolume sinds het dieptepunt in 2009 maar met 60% hersteld. Daarbij heeft de groei van de afzetprijs de groei van de grondstofprijzen niet kunnen bijbenen. Ondanks efficiencymaatregelen ontwikkelde de winst zich in een trager tempo dan voor de crisis. Desondanks is de solvabiliteit hoog. Intussen is de faillissementsgraad van 1,00% in de periode 2006-2008 toegenomen tot gemiddeld 1,75% in de periode 2009-2011. Vanwege de lichte recessie daalt de afzet in 2012. Omdat het arbeidsaanbod toe zal nemen, is er minder behoefte om werknemers te behouden. Niettemin zal de winstgroei verder onder druk komen. Positief is dat na de faillissementsgolf van de afgelopen drie jaar vooral de sterkere bedrijven zijn overgebleven. Uiteindelijk zal de faillissementsgraad dalen, maar wel boven het gemiddelde van de periode 2006-2008 uitkomen.

Eric Huliselan

Sector Econoom Industrie

Bouw

Mate van herstel sinds crisis 2009: laag
Impact recessie: hoog

Ten opzichte van het dieptepunt van de crisis in de bouw in het eerste kwartaal van 2010 is de omzet in het derde kwartaal van 2011 met 11% gestegen. De omzet bevindt zich echter nog altijd 9% onder het niveau van de top in het eerste kwartaal van 2009. De financiële weerbaarheid van de bouwsector is zeer laag. In 2011 ligt het aantal faillissementen circa 60% boven het niveau van 2008, terwijl de winstgevendheid tot nu toe nauwelijks of niet is toegenomen.

In 2012 zal de bouwproductie, door de krimpende economie, weer dalen. Doordat er weinig nieuwbouw plaatsvindt, richten bouwbedrijven zich op de renovatie- en onderhoudssector waardoor de concurrentie is toegenomen. Gezien er meer bedrijven zijn, dan er werk is, staan de marges onder druk en zullen de bouwbedrijven verder moeten interen op de reserves. Echter, een groot aantal bouwbedrijven bevindt zich na twee slechte en een mager jaar in een financieel moeilijke positie, waardoor het aantal faillissementen het komende jaar verder oploopt.

Otto Schell

Sector Econoom Bouw

Retail

Mate van herstel sinds crisis 2009: laag
Impact recessie: hoog

De detailhandel is nog nauwelijks hersteld van de financiële crisis. De volumes blijven onder druk staan, doordat de consument de hand nog op de knip houdt. Door prijsstijging heeft de detailhandel een kleine omzetgroei gerealiseerd ten opzichte van het dieptepunt in 2009. Deze omzetgroei is met name toe te schrijven aan supermarkten. Supermarkten zijn de enige branche in de detailhandel die de crisis goed hebben doorstaan. Detaillisten in duurzame goederen zijn degenen die de klappen hebben opgevangen van de besparende consument. De beperkte omzetgroei en de margedruk maken de detailhandel tot een lastig speelveld. Dit is ook te zien aan het relatief hoge faillissementsgraad in de afgelopen 3 jaar. Met de verwachte economische krimp in 2012 zullen de volumes in de detailhandel verder onder druk komen te staan. Winkels in duurzame producten zullen hiervan meer last ondervinden dan supermarkten.

Sien Tennekes

Sector Econoom Retail

Autoretail

Mate van herstel sinds crisis 2009: gemiddeld
Impact recessie: gemiddeld

De verkoopvolumes in de autoretail bereikten in 2011 de hoogste piek van de afgelopen 10 jaar. De omzetontwikkeling bleef echter achter, omdat de gemiddelde verkoopprijs van nieuwe auto's al een aantal jaren daalt. Dit heeft ook weerslag op het rendement: de verkoop van kleinere auto's leidt tot kleinere marges. Het aantal faillissementen in de branche piekte in 2009 naar 280; het dubbele van een gemiddeld jaar. Sinds 2007 is het aantal dealerbedrijven met 12% gedaald. Als resultante liggen omzet en rendement per onderneming in de buurt bij die van voor de crisis. De economische krimp zal een gemiddelde impact hebben. De nieuwverkopen zullen 12% dalen, maar door een stabilisering van de inkomsten uit aftersales zal de omzetsdaling beperkt blijven tot circa 5%. Ook heeft de sanering van het aantal autobedrijven en de voortgaande schaalvergroting gezorgd voor een gezondere basis.

Theo de Kort

Sector Analist Autoretail

Horeca

Mate van herstel sinds crisis 2009: laag
Impact recessie: hoog

De financiële crisis heeft forse impact gehad op de horeca. Van 2008 tot en met 2010 daalde de omzet als gevolg van dalende volumes. Onder invloed van de crisis verruilden consumenten onder andere een maaltijd buiten de deur voor een maaltijd thuis. Ook zakelijke gasten bezuinigden op hun uitgaven door minder zakenreizen en zakelijke diners. De enige branche in de horeca die zonder omzetverlies de crisis doorkwam is fastservice. Met vernieuwende concepten en een goede prijskwaliteit verhouding, wisten zij consumenten te behouden. Het jaar 2011 staat in het teken van omzetherstel, maar dit kwam voor sommige horecaondernemers te laat. De faillissementen zijn in 2011 op een hoger niveau dan in de afgelopen 4 jaar. Met de economische krimp die verwacht is voor 2012 zullen de volumes en omzet weer onder druk komen te staan in de horeca. Mede als gevolg daarvan zal de faillissementsgraad hoog blijven.

Sien Tennekes

Sector Econoom Horeca

Transport en Logistiek

Mate van herstel sinds crisis 2009: gemiddeld
Impact recessie: hoog

De sector Transport & Logistiek is voor de helft hersteld sinds de crisis toesloeg in 2008 en bevindt zich nu 7% onder pre-crisis niveau. De financiële weerbaarheid van de sector is nog zwak, maar heeft zich wel degelijk kunnen verbeteren. De tarieven zijn gestegen en de volumes zijn toegenomen, terwijl ondernemers in sommige branches terughoudend zijn geweest met hun investeringen. Dit verschilt echter per branche. Zo heeft de zeevaartbranche geïnvesteerd in extra capaciteit, waardoor de tarieven verder onder druk zijn komen te staan, terwijl de lasten hoog bleven. Voor de sector als geheel geldt dat overcapaciteit een grotere rol gaat spelen, door het terugvallen van volumes in binnen- en buitenland, waardoor de tarieven zullen dalen. In combinatie met het hoge niveau van de brandstofprijzen zal dit de financiële weerbaarheid in 2012 een klap geven.

Nadia Menkveld

Sector Econoom Transport en Logistiek

Zakelijke dienstverlening

Mate van herstel sinds crisis 2009: gemiddeld

Impact recessie: hoog

De omzet van de dienstensector bereikte zijn top begin 2009. In de voorbijgaande jaren heeft de crisis voor veel vraaguitval gezorgd, dankzij een intensivering van bezuinigingen bij bedrijfsleven en overheid. De impact hiervan was vooral groot bij uitzendbureaus, facilitaire dienstverleners en de onderzoeks- en adviesbranche, waar het aantal faillissementen sterk opliep. Na ruim een jaar van krimp (van gemiddeld 6%) was het volume weer in staat zich te herstellen, maar dit herstel bleek uiterst moeizaam. In een poging de winstgevendheid op peil te houden gingen veel dienstverleners over tot saneringen van het werknemersbestand. Toch nam winstgevendheid af. De meest actuele cijfers wijzen uit dat het niveau van de omzet nog steeds 3% beneden zijn top ligt. Bovendien neemt de omzet per bedrijf in vrijwel alle branches af en blijven de marges onder druk staan. Een zorgwekkende situatie, die in recessietijd zal aanhouden en waarvan de impact wederom groot zal zijn.

Casper Burgering

Sector Econoom Zakelijke dienstverlening

Economisch Bureau | Sector & Commodity Research

Jacques van de Wal (Hoofd Sector & Commodity Research)

tel: +31 20 628 04 99

Jacques.van.de.wal@nl.abnamro.com

Thijs Pons	tel: +31 20 628 6437	thijs.pons@nl.abnamro.com
Eric Huliselan	tel: +31 20 628 2138	eric.huliselan@nl.abnamro.com
Tim Boon von Ochssee	tel: +31 20 343 4679	tim.ochssee@nl.abnamro.com
Otto Schell	tel: +31 20 383 2694	otto.schell@nl.abnamro.com
Theo de Kort	tel: +31 20 628 0489	theo.de.kort@nl.abnamro.com
Sien Tennekes	tel: +31 20 628 0497	sien.tennekes@nl.abnamro.com
Nadia Menkveld	tel: +31 20 628 6441	nadia.menkveld@nl.abnamro.com
Casper Burgering	tel: +31 20 383 2693	casper.burgering@nl.abnamro.com

Wilt u meer informatie over uw sector? [Bekijk dan de sectorrapporten van ABN AMRO.](#)

Disclaimer

De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op door ABN AMRO betrouwbaar geachte gegevens en informatie, die op zorgvuldige wijze in onze analyses en prognoses zijn verwerkt. Noch ABN AMRO, noch functionarissen van de bank kunnen aansprakelijk worden gesteld voor in deze publicatie eventueel aanwezige onjuistheden. De weergegeven opvattingen en prognoses houden niet meer in dan onze eigen visie en kunnen zonder nadere aankondiging worden gewijzigd.

Teksten zijn afgesloten op 15 februari 2012.

© ABN AMRO, februari 2012

Deze publicatie is alleen bedoeld voor eigen gebruik. Het gebruik van tekstdelen en/of cijfers is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Verveelvoudiging en/of openbaarmaking van deze publicatie is niet toegestaan, behalve indien hiervoor schriftelijk toestemming is gekregen van ABN AMRO.